

ABORDĂRI CONCEPTUALE PRIVIND STILUL DE ATAȘAMENT

CONCEPTUAL APPROACHES REGARDING ATTACHMENT IN CHILDHOOD

Xenia MARC, ORCID: 0009-0006-7711-004X
DGASPC Cluj, Cluj-Napoca, România

CZU:159.942.5-053.2

e-mail: xenia.marc92@gmail.com

Attachment theory has been generating creative and impactful research for almost half a century. In this paper we focus on the documented antecedents and consequences of individual differences in infant attachment patterns. We pay particular attention to the concept of cognitive “working models” and how they contribute to the way children see themselves in relationships with others and how they will form relationships in adulthood. We consider adult caregiving behavior that predicts infant attachment patterns, and the still-mysterious “transmission gap” between parental AAI classifications and infant Strange Situation classifications. We also review connections between attachment and (a) history of abuse, (b) neglect and (c) trauma. Our goal is to create a psychological profile for minors who are victims of abuse and/or neglect, by examining the role of childhood attachment, in predicting re-victimization in adolescence or adulthood.

Keywords: *abuse, attachment theory, attachment styles, emotional regulation, neglect.*

INTRODUCERE

Atașamentul reprezintă legătura emoțională puternică formată între un copil și îngrijitorul său. Această legătură servește drept siguranța din care copilul poate explora mediul înconjurător, iar în același timp își caută confort atunci când este stresat [1, 2].

De la atașamentul securizat până la stilurile anxios/ambivalent, evitant și dezorganizat/dezorientat, aceste tipare influențează percepția de sine, dinamica interpersonală și bunăstarea emoțională a individului atât în copilărie, cât și în perioada adultă [5].

Cercetătorii au oferit o imagine complexă a precursorilor parentali și experiențiali ai atașamentului infantil, a legăturilor dintre experiențele timpurii legate de atașament și funcționarea ulterioară a copilului, precum și mecanismele implicate în explicarea acestor legături. Am selectat câteva dintre abordările care au cercetat această arie a dezvoltării și menținerii atașamentului la copii. Începem prin a lua în considerare unul dintre conceptele centrale ale teoriei atașamentului, modelul de lucru intern, urmat de o luare în considerare a mecanismelor fiziologice care ajută și la explicarea influenței atașamentelor timpurii. În cele din urmă, discutăm despre aplicarea cercetărilor asupra atașamentului pentru a reduce riscul ca minorii să dezvolte sau să mențină atașamente nesigure și implicațiile acestora în situațiile de abuz și violență în familii.

Lucrarea are ca scop principal identificarea legăturii dintre stilul de atașament al copiilor, disponibilitatea părinților față de nevoile acestora și istoricul de abuz. Scopul

final este de a forma un profil psihologic al minorilor aflați în situații de abuz, focusându-ne pe schemele cognitive, stilul de atașament și reglarea emoțională. În prezentul articol am aprofundat conceptele de bază ale teoriei atașamentului, multiple teorii și modele de conceptualizare a fenomenului, precum și implicațiile pe care acestea le au.

MATERIAL ȘI METODĂ

O abordare exhaustivă asupra atașamentului înglobează perspectivele mai multor autori și cercetători asupra acestui spectru. De-a lungul timpului, cercetătorii și teoreticienii au extins și au modificat teoria atașamentului, rezultând diverse abordări.

Bowlby a concluzionat faptul că atașamentul este un comportament învățat de-a lungul evoluției speciei, care are rol de apărare. Chiar și adulții se simt mai în siguranță în apropierea unei anumite persoane sau grup familiar, în special în situațiile neobișnuite sau noi. Atașamentul reprezintă legătura emoțională puternică formată între un copil și îngrijitorul său, iar această legătură servește drept siguranță din care copilul poate explora mediul înconjurător, iar în același timp își caută confort atunci când este stresat. Calitatea acestui atașament influențează profund dezvoltarea emoțională și socială a unui individ [1]. Răspunsul îngrijitorului (sau lipsa acestuia) la nevoile copilului contribuie la relația și legătura diadică dintre copil și părinte. Prin această interacțiune cu îngrijitorul, copilul își creează o reprezentare proprie a părintelui, urmând să își formeze așteptări de la relațiile de interacțiune dintre sine și alții, pe baza celor pe care le are cu părintele, formând ceea ce Bowlby a numit „modele de lucru interne” despre sine. Unul dintre conceptele-cheie în teoria atașamentului este „sistemul comportamental de atașament”, care se referă la un sistem organizat de comportamente care are un rezultat previzibil (adică proximitatea) și servește o funcție biologică identificabilă (adică protecție).

Bowlby a subliniat importanța sensibilității și a receptivității îngrijitorilor la nevoile unui copil. Atunci când îngrijitorii răspund în mod consecvent și adecvat la semnalele unui copil, se creează o bază de atașament sigură care favorizează un sentiment de încredere și bunăstare emoțională [2]. Gradul de sensibilitate și receptivitate al părintelui față de nevoile copilului determină în mare măsură tipul de atașament (de exemplu, sigur *versus* nesigur) care se formează între copil și părinte. De asemenea, acest stil de atașament corespunde tipului de model intern de lucru pe care copilul îl va dezvolta. Astfel, prezența receptivității părintelui și acționarea acestuia în funcție de indiciile și nevoile copilului contribuie la tipuri de atașament sigure/ sănătoase și modele de lucru interne binevoitoare ale copilului față de sine și relațiile cu alte persoane [3,4,5]. Bebelușii învață că merită îngrijirea părinților, că părinții lor sunt previzibili, că lângă aceștia sunt în siguranță și că pot explora lumea. Pe de altă parte, insensibilitatea părinților, lipsa de răspuns asupra nevoilor, inconsecvența, respingerea și inaccesibilitatea contribuie la atașamentul nesigur al sugarului [6,7,8].

Mary Ainsworth și-a efectuat cercetările în anii 1960 și 1970 în timp ce lucra alături de John Bowlby, inițiatorul teoriei atașamentului. Experimentul ei, „Situație ciudată”, a implicat observarea reacțiilor sugarilor la despărțiri și reuniuni cu îngrijitorii lor într-un

cadru controlat de laborator [9]. Acest studiu a condus la identificarea a trei stiluri principale de atașament: securizant/sigur (caracterizat prin prezența confortului în legătură cu separarea și apropierea față de persoana de siguranță. Copiii cu stiluri de atașament sigure se simt încrezători în explorarea mediului lor, în timp ce știu că îngrijitorul lor le va oferi confort și sprijin atunci când este nevoie), anxios/ ambivalent (se va regăsi constant nevoia de a căuta apropierea și contactul cu persoana de siguranță și incapacitatea de a trăi perioade scurte de separare, acestea fiind manifestate prin furie) [1,9] și evitant (copiii tind să evite sau să-și suprime nevoile emoționale, deoarece au învățat că îngrijitorul lor poate să nu le răspundă în mod constant) [9].

În urma celor 3 stiluri de atașament, pe baza cercetărilor, Mary Ainsworth a descoperit un al patrulea stil: stilul de atașament dezorganizat, cunoscut și sub denumirea de atașament dezorganizat-dezorientat [3]. Acest stil de atașament este considerat mai puțin comun și mai complex în comparație cu cele trei menționate anterior. De obicei, rezultă din experiențele inconsecvente sau înspăimântătoare de îngrijire în timpul copilăriei. Copiii cu un stil de atașament dezorganizat manifestă adesea comportamente și reacții contradictorii atunci când interacționează cu îngrijitorii lor sau în situații stresante [9,3]. La scurt timp după dezvoltarea „Situației ciudate”, care a permis cercetătorilor să evalueze în mod valid orientările de atașament ale copiilor, a existat un interes puternic pentru potențialele legături dintre atașamentul securizant și motivele și comportamentele pro-sociale (de exemplu, empatie, compasiune). Din punct de vedere teoretic, există motive de a ne aștepta ca acei copii care au dezvoltat un atașament securizant, ale căror nevoi au primit răspuns într-un mod sensibil și receptiv, își vor dezvolta capacitatea de a răspunde nevoilor altora în mod empatic [12].

Teoria atașamentului, dezvoltată de John Bowlby și extinsă mai târziu de Mary Ainsworth, a fost influentă în înțelegerea legăturilor formate între indivizi, în special în contextul relațiilor părinte-copil. În timp ce principiile de bază ale teoriei atașamentului au câștigat o acceptare pe scară largă, există teorii și perspective paralele care oferă opinii nuanțate sau alternative asupra atașamentului.

În 1964, Rudolph Schaffer și Peggy Emerson 1964 au studiat 60 de bebeluși la intervale lunare în primele 18 luni de viață. Rezultatele studiului au indicat că atașamentele erau cel mai probabil să se formeze cu cei care au răspuns cu precizie la semnalele copilului, nu cu persoana cu care au petrecut mai mult timp [10]. Schaffer și Emerson au numit această receptivitate sensibilă. Sugarii intens atașați au avut mame care au răspuns rapid la cerințele lor și au interacționat cu copilul lor. Sugarii care erau slab atașați au avut mame care nu au reușit să interacționeze. Cel mai important fapt în formarea atașamentelor nu este cine hrănește și schimbă copilul, ci cine se joacă și comunică cu el sau ea. Prin urmare, reacția sensibilă la semnalele copilului părea a fi cheia atașamentului [10], studiul acestora susținând teoria atașamentului lui Bowlby.

În timp ce unii teoreticieni ai atașamentului pun accent pe sensibilitatea părintelui și receptivitatea (sau lipsa acesteia) în determinarea formării atașamentului copilului, alți cercetători au examinat contribuția altor factori (de exemplu, temperamentul) care

influențează crearea atașamentului între părinte și copil. Meta-analiza lui Goldsmith și Alansky din 1987 a indicat faptul că temperamentul sugarului (adică predispoziția la suferință) a prezis atașamentul nesigur părinte-copil [11]. În plus, autorii au recunoscut însă natura bidirecțională a relației copil-părinte, astfel încât temperamentul copilului poate fi afectat de receptivitatea părintelui. Ei au sugerat că în timp ce temperamentul sugarului poate juca un rol important în formarea stilului de atașament, factorii parentali, cum ar fi sensibilitatea îngrijitorului, ar putea exercita un impact mai puternic asupra atașamentului dezvoltat între adult și copil decât temperamentul [11].

Cercetările lui Alan Sroufe au oferit perspective valoroase asupra teoriei atașamentului, ajutând la perfecționarea și extinderea înțelegerii noastre despre modul în care modelele de atașament se dezvoltă și influențează diferite aspecte ale dezvoltării umane. Abordarea sa longitudinală a oferit o perspectivă unică asupra complexității și variabilității relațiilor de atașament de-a lungul vieții [12]. Sroufe a subliniat natura dinamică a relațiilor de atașament și rolul adaptării în modelarea stilurilor de atașament. Lucrarea sa a evidențiat faptul că modelele de atașament nu sunt fixe, ci mai degrabă ele se pot schimba în timp în funcție de calitatea îngrijirii și de experiențele copilului în diferite contexte [12,13]. El a susținut că stilurile de atașament sunt o reflectare a strategiilor copilului de a face față mediului înconjurător. El a subliniat necesitatea de a lua în considerare o gamă mai largă de factori contextuali, inclusiv condițiile socioeconomice și influențele culturale, atunci când studiază atașamentul. A subliniat, de asemenea, necesitatea de a trece dincolo de un accent strict pe relația mamă-copil și de a recunoaște contribuțiile mai multor îngrijitori în viața unui copil [13].

În 1998, în unul dintre studiile fundamentale, Main și Goldwyn au examinat clasificările atribuite atașamentului folosind AAI (Adult Attachment Interview) și modul în care acestea se refereau la clasificările atașamentului sugarilor testați în „Situția ciudată”, o evaluare folosită în mod obișnuit pentru atașamentul sugarilor [3]. Ei au găsit o corelație semnificativă între cele două, sugerând o continuitate în stilurile de atașament de la copilărie până la vârsta adultă. Clasificările AAI pentru mame au fost legate de sensibilitatea maternă: mamele sigure sunt mai sensibile la fiecele lor decât mamele nesigure, dar pentru băieți acest lucru nu a fost adevărat. În plus, clasificările AAI pentru părinți au fost legate de dezvoltarea socio-emoțională a copiilor lor în anii preșcolari. AAI pare a fi un instrument promițător pentru măsurarea stării de spirit a părinților în ceea ce privește relațiile de atașament într-o varietate de cadre naturale [20].

Pe baza constatărilor din studiul inițial al lui Ainsworth asupra precursorilor diferențelor individuale în atașamentul copiilor [3], cercetătorii se așteptau ca această legătură să fie explicată prin sensibilitatea maternă, ei credeau că starea de spirit a unei mame în ceea ce privește atașamentul îi ghidează comportamentul sensibil față de copil, care, la rândul său, influențează calitatea atașamentului copilului. Cu toate acestea, la sfârșitul unui deceniu de cercetare, van IJzendoorn a publicat o meta-analiză care indică faptul că legătura puternică și bine replicată dintre atașamentul matern și sugar nu a fost mediată pe deplin de sensibilitatea maternă [5], cercetătorul denumind descoperirea

sa drept „lacună în transmitere”. Teoreticienii sunt de acord că stilul de atașament securizant dintre părinte și copil contribuie la dezvoltarea sănătoasă a copilului, întrucât relațiile nesigure de atașament părinte-copil sunt asociate cu un risc crescut al dezvoltării unor abilități sociale deficitare și cu imaturitatea emoțională.

Teoreticienii atașamentului presupun că întreruperea transmiterii intergeneraționale a atașamentului poate rezulta oportunitatea copilului care a trăit abuzul în copilărie de a experimenta o relație sănătoasă cu un părinte surogat [3], cum ar fi un părinte care nu abuzează, un frate mai mare sau un alt adult în timpul copilăriei [2]. Astfel, relația sănătoasă facilitează dezvoltarea unor modele de lucru interne diferite de cele inițiale despre sine, ceilalți și relațiile din jur, în ciuda relației nesănătoase cu părintele abuziv. Mai mult, experiența emoțională sănătoasă nu trebuie neapărat să apară în copilărie, copilul putând să experimenteze relația sănătoasă în adolescență sau la vârsta adultă cu cel mai bun prieten, partener romantic, terapeut sau mentor. Teoreticienii atașamentului descriu aceste relații de atașament ulterioare ca „atașamente secundare” [9, p. 4]. Chiar dacă relația de atașament secundară este mai scurtă, ca perioadă de timp, decât relația de atașament primară, influența și modelul de lucru intern al relației poate persista [3].

Conform teoriei atașamentului, atunci când copiii părinților abuzivi își formează un stil de atașament nesigur, modelele lor interne de lucru asupra sinelui, asupra celor din jur și relațiile dintre sine și ceilalți sunt marcate de rușine, neîncredere și frică, care împiedică capacitatea copilului de a dezvolta relații cu ceilalți în care să ceară ajutor și sprijin [1,2]. Astfel, calitatea relației dintre părinte și copil influențează natura relațiilor ulterioare pe care copilul urmează să le dezvolte [15]. Conform teoriei intergeneraționale de transmitere a atașamentului, abuzul suferit în copilărie, care influențează dezvoltarea unui atașament nesigur, este păstrat și în perioada adultă, ceea ce poate face dificilă dezvoltarea relațiilor romantice sau de apropiere, poate crea o vulnerabilitate pentru relațiile abuzive, devenind o victimă a violenței în cuplu [5,13].

Violența în familie are efecte devastatoare asupra copiilor și adulților. Pe lângă vătămări fizice grave sau fatale și o funcționare psihoemoțională disfuncțională, violența în familie poate interfera cu relațiile de atașament din copilărie și la vârsta adultă. Violența care are loc între parteneri nu afectează doar atașamentul dintre adulți, ci se poate răsfrânge și afecta negativ și asupra atașamentului dintre părinte și copil, atunci când minorii sunt martori ai actelor de violență. Teoretic, violența manifestată asupra partenerului intim poate afecta „indirect” atașamentul dintre părinte și copil, adultul trăind un distress care afectează capacitatea sa de a putea oferi îngrijire consecventă, de a fi sensibil, atent și disponibil pentru nevoile copilului – factori fundamentali pentru formarea unui atașament securizant între părinte și copil [3,4,8]. Copiii mamelor care au fost victime ale abuzului fizic prezintă o probabilitate mai mare în a dezvolta un stil de atașament dezorganizat [20] și experimentează implicare scăzută. Copiii care sunt martori ai violenței domestice pot resimți frică față de părinții abuzatori, precum și teamă pentru siguranța părintelui abuzat. Main a teoretizat că interacțiunile dintre părinte și copil, interacțiuni care sunt marcate de comportamente ale părintelui etichetate ca fiind înspăimântătoare

sau care îl fac pe copil să simtă frică, ar putea duce la dezvoltarea atașamentului dezorganizat al acestuia, deoarece copilul l-ar percepe pe părinte simultan ca o sursă de frică, dar și ca o sursă de confort [16].

Victimizarea directă asupra copilului de către părintele său este, de asemenea, asociată cu prezența unui atașament nesigur între părinte și copil. Potrivit lui Ainsworth [3], există o rată de prevalență de aproximativ 30% pentru copiii cu atașament nesigur în populația generală. Un studiu din 2006 a evidențiat o constatare similară cu cea a lui Morton și Browne din 1998, în care se arăta că 99,3% dintre copiii care provin din familii abuzive (unde copiii sau frații acestora au fost abuzați) au dezvoltat un atașament nesigur, în comparație cu 32,7% reprezentând copiii din familii neabuzive care aveau un atașament securizant față de părinții lor [20].

Considerăm că valoarea teoretică a lucrării constă în determinarea particularităților psihologice, în special a caracteristicilor emoționale, care alcătuiesc profilul psihologic al minorilor, modelul teoretico-explicativ elaborat articulând relația dintre stilul de atașament al minorului și situațiile în care acesta este victimă a abuzului, ceea ce contribuie la o mai bună înțelegere a fenomenului studiat.

Valoarea practică a lucrării constă în crearea unui plan de prevenție, de creștere a conștientizării și de intervenție pentru diminuarea numărului ridicat de cazuri raportate. Aceste informații, statistici și campanii pot fi utilizate de către psihologii școlari, consilieri, diriginți, asociații, organizații și alți specialiști implicați în domeniile care încurajează, susțin și protejează educația copiilor. În plan practic, contribuțiile pe care le aduce lucrarea de față constau în:

- selectarea și evidențierea utilității metodelor de identificare a minorilor aflați în medii abuzive și a nivelului competențelor cognitive, sociale și emoționale ale acestora;
- evidențierea importanței și necesității programelor de consiliere axate pe dezvoltarea competențelor emoționale în rândul minorilor, care contribuie la înzestrarea acestora cu resursele necesare în situațiile dificile, de abuz sau conflict;
- evidențierea impactului pe care lipsa unui mediu familial suportiv, a unui atașament securizant și a răspunsului adulților la nevoile copiilor îl are asupra dezvoltării psihoemoționale a acestora, rezultatele obținute oferind o perspectivă mai amplă pentru înțelegerea beneficiilor pe care campaniile de conștientizare și consiliere le pot oferi, ajutând la dezvoltarea unei palete cât mai largi de abilități și competențe din domeniile:
 - percepției, reprezentării emoțiilor și exprimării de sine;
 - reglării emoționale și mecanismelor de coping;
 - sensibilității față de nevoile și problemele celorlalți;
 - relațiilor interpersonale și integrării în comunități;
 - autoevaluării corecte și încrederii în sine.

Rezultatele obținute în urma acestei cercetări vor întări dovezile empirice privitoare la dificultățile pe care minorii din medii abuzive le întâmpină în gestionarea propriilor emoții și a propriilor relații sociale, evidențiind nevoile de dezvoltare în aceste sectoare

ale funcționării. Lucrarea oferă un suport teoretico-empiric și practic valoros, ce vine în sprijinul specialiștilor din România și din Republica Moldova, pentru o mai bună înțelegere a fenomenului de abuz în cazul minorilor și pentru ghidarea în elaborarea/ implementarea intervențiilor necesare.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

S-a demonstrat că atașamentul nesigur părinte-copil poate avea un impact negativ asupra calității relațiilor ulterioare pe care minorul le dezvoltă, impactează negativ capacitatea de a iniția cu succes relații intime, influențează abilitățile sociale ale copilului în contact cu persoane necunoscute, distorsionează reprezentările sinelui (credințele personale legate de propria persoană), scade capacitatea de a dezvolta reziliența, permite manifestarea și susținerea ego-ului și dezvoltă problemele de comportament folosite ca mecanisme de coping în situații conflictuale pe care nu le poate gestiona emoțional [14]. Trebuie specificat faptul că nivelul de predicție al influenței, pe care stilul de atașament îl are asupra funcționării psihosociale ulterioare a copilului, este mediat de anumiți factori, precum timpul și stabilitatea sau modificarea tipului de îngrijire pe care minorul o primește [14].

Famiiliile care au un nivel socioeconomic și de educație scăzut, cu un istoric asemănător în famiiliile de proveniență, se află mai des în situații de abuz, agresivitate și/sau consum de substanțe ilegale și alcool. Ca urmare a unei reglări emoționale deficitare și a lipsei suportului și a îndrumării pe parcursul vieții, acești adulți dezvoltă diferite adicții ca mecanism de coping emoțional și își manifestă frustrările și nevoile agresiv (prin violență fizică, verbală, manipulare și amenințare). Copiii expuși mediilor abuzive vor prelua mecanismele de coping pe care părinții le folosesc sau vor dezvolta unele care îi vor ajuta să supraviețuiască în situațiile în care se află [21]. Cele mai întâlnite trăsături și comportamente regăsite la copiii care provin din medii defavorizate sunt agresivitatea, izolarea socială și detașarea emoțională, care provin din stimă de sine scăzută, prezența sentimentului de nedreptate, dependență față de abuzator, prezența mentalității de victimă, lipsa empatiei, a compasiunii și prezența sentimentului de neputință [8].

S-a observat faptul că copiii care au un atașament securizant vor experimenta mai puțină frică în situații noi, își vor dezvolta abilități mult mai bune de rezolvare a problemelor, vor arăta mai multă cooperare în relațiile interpersonale, performanțe cognitive crescute și reziliență mai bună [13]. Cei care au un atașament ambivalent/anxios, dezvoltat în urma unei inconsecvențe din partea figurii de atașament, privind nevoile lor, vor fi mai retrași și mai vulnerabili la o posibilă separare în situații sociale viitoare [14]. Persoanele cu atașament sigur tind să-și exprime nevoile și emoțiile în mod deschis, în timp ce cei cu stiluri de atașament nesigure ar putea avea dificultăți în a-și comunica sau manifesta nevoile, astfel vor dezvolta comportamente de evitare pentru a face față emoțiilor [11]. Totodată, copiii care au crescut în medii în care adulții nu au fost disponibili emoțional pentru nevoile lor, au fost descriși ca fiind mai agresivi, impulsivi, deprimați și anxioși, în perioada școlară și de adolescență. Aceștia au prezentat o stimă

de sine scăzută, retragere socială, detașare emoțională în raport cu ceilalți copii și au prezentat trăsături de hiperactivitate și lipsă de atenție [5].

Astfel, copiii care au un atașament securizant vor experimenta mai puțină frică în situații noi, își vor dezvolta abilități mult mai bune de rezolvare a problemelor, vor arăta mai multă cooperare în relațiile interpersonale, performanțe cognitive crescute și reziliență mai bună [14]. Copiii care au un atașament ambivalent/anxios, dezvoltat în urma unei inconsecvențe din partea figurii materne, privind nevoile lor, vor fi mai retrași și mai vulnerabili la o posibilă separare în situații sociale viitoare [6]. Atașamentul evitant reprezintă o strategie de apărare, dezvoltată în urma lipsei prelungite a unui răspuns la nevoile de atașament, respingere și ostilitate din partea mamei, iar efectul acestei strategii este reducerea anxietății și furiei copilului. În perioada adultă, acest stil de atașament se va observa în comportamente precum izolare emoțională, lipsă a empatiei și comportamente antisociale și agresive [5].

Abuzul asupra copiilor afectează negativ formarea atașamentului și modelele de lucru interne pe care le creează [1,2]. Copiii care sunt victime ale părinților abuzivi ajung să formeze față de părinții lor un atașament anxios [15], dezorganizat [15] sau evitant [15,13]. În revizuirea literaturii de specialitate a lui Morton și Browne din 1998, rezultatele a 13 din 15 studii au sugerat că în situațiile în care mamele erau abuzive față de copiii lor sau îi neglijau era o rată a probabilității mult mai mare ca aceștia să dezvolte atașament nesigur (măsurat de Ainsworth situație ciudată sau o versiune modificată), față de copiii neabuzati și/sau neneglijati de către mamele lor (13,15,16,17,19). În toate cele 15 studii, o medie de 76% dintre sugarii abuzati au prezentat un atașament nesigur, comparativ cu 34% dintre sugarii neabuzati [18].

Cercetarea atașamentului a stabilit în mod clar importanța experiențelor timpurii cu părinții pentru dezvoltarea armonioasă a copilului. Cu toate acestea, prea puțini părinți ajung în rolul de părinte cu insuficiente cunoștințe despre dezvoltarea copilului și despre importanța relației timpurii dintre părinte și copil, astfel lipsindu-le cunoștințele și abilitățile necesare pentru a reacționa într-un mod receptiv și sensibil la nevoile acestora. Din păcate, în sistemul educațional lipsește educația pentru viitorii părinți, la toate ciclurile de învățământ. Chiar și la nivel universitar, există puține cursuri care vizează pregătirea tinerilor adulți pentru căsătorii sănătoase, unde se discută despre relațiile de cuplu și fundația acestora, precum și despre parenting.

CONCLUZII

Scopul acestui articol a fost să oferim o descriere actuală a ceea ce este cunoscut în multe domenii importante ale cercetării atașamentului, să discutăm lacunele din cunoștințele actuale și să sugerăm căi importante pentru cercetări viitoare și pentru crearea și evaluarea intervențiilor practice. O întreprindere importantă pentru viitor este să luăm în considerare modul în care atașamentul este diferențiat și integrat cu alte caracteristici ale dezvoltării. Această sarcină apare cu privire la fiecare fază a dezvoltării – copilărie, adolescență și vârsta adultă.

Un mediu sigur, cu mai puțină violență și o gestionare mai bună a nevoilor copiilor poate fi atins numai în măsura în care aceștia vor beneficia de ceea ce Bowlby și Ainsworth au numit un „refugiu sigur și o bază sigură”. Parțial, prin eforturile lui Bowlby, Ainsworth și ale descendenților lor intelectuali, a fost posibil să se reducă abuzul asupra copiilor, să se contribuie la o mai bună educație parentală și să se îmbunătățească înțelegerea dezvoltării psihopatologiei.

În continuare este nevoie să se măsoare aceste constructe în eșantioane reprezentative din România pentru a putea avea o imagine mai clară asupra situației actuale și a putea crea metode și instrumente de intervenție în segamele de populație care au cea mai mare nevoie.

Referințe:

1. BOWLBY, J. *Attachment and Loss: Separation, Anxiety and Anger*. London: Hogarth Press, 1973.
2. BOWLBY, J. Developmental psychiatry comes to age. În: *Am. J. Psychiatry*, 1988, no. 145, pp. 1–10.
3. AINSWORTH, M.D.S., BLEHAR, M.C., WATERS, E., & WALL, S. *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 1978.
4. GROSSMAN, K.E., GROSSMAN, K. Attachment quality as an organizer of emotional and behavioral responses in a longitudinal perspective. In *Attachment across the life cycle*. London: Routledge, 1991, pp. 93-114.
5. VAN IJZENDOORN, M.H. Adult attachment representations, parental responsiveness, and infant attachment: A meta-analysis on the predictive validity of the adult attachment interview. In: *Psychological Bulletin*, 1995, no. 117, pp. 387-403.
6. VAN IJZENDOORN, M.H., GOLDBERG, S., KROONENBERG, P.M., FRENKEL, O.J. The relative effects of maternal and child problems on the quality of attachment: a meta-analysis of attachment in clinical samples. In: *Child Development*, 1992, no.63, pp. 840–858.
7. EGELAND, B., & FARBER, E. Infant-mother attachment: Factors related to its development and changes over time. În *Child Development*, 1984, no. 55, pp. 132-139.
8. EGELAND, B., JACOBVITZ, D., SROUFE, A. Breaking the Cycle of Abuse. In: *Child Development*, 1988, vol. 59, no. 4, pp. 1080-1088.
9. AINSWORTH, M.D.S. Attachment beyond infancy. In: *Am. Psychologist*, 1989, no. 44, pp.709–716.
10. SCHAFFER, H.R., & EMERSON, P.E.. The development of social attachments in infancy. In: *Monographs of the society for research in child development*, 1964, pp.1-77.

11. BELSKY, J., & ROVINE, M. Temperament and attachment security in the strange situation: An empirical rapprochement. In: *Child Development*, 1987, pp.787-795.
12. SROUFE, L.A. Early relationships and the development of children. In: *Infant Mental Health Journal*, 2000, no. 21, pp. 67–74.
13. SROUFE, A., EGELAND, B., CARLSON, E., COLLINS, W.A. *The development of the person*. The Minnesota Study of Risk and Adaptation from Birth to Adulthood, 2005.
14. THOMPSON, R.A. Early attachment and later development. In: *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications*, 1999, pp. 265- 286.
15. CRITTENDEN, P.M., & AINSWORTH, M.D.S. Child maltreatment and Attachment Theory. In: *Child maltreatment: Theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect*, 1989, p. 349-373.
16. LYONS-RUTH, K., BRONFMAN, E., & PARSONS, E. Atypical maternal behavior and disorganized infant attachment strategies. Frightened, frightening, or atypical maternal behavior and isorganized infant attachment strategies. In: *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 1999, no. 64, pp. 67-96.
17. CICCHETTI, D., KAUFFMAN, J., Effects of Maltreatment on School-Age Children’s Socioemotional Development: Assessments in a Day-Camp Setting. In: *Developmental Psychology*, 1989.
18. MORTON, N. & BROWNE, K.D. Theory and observation of attachment and its relation to child maltreatment: A review. In: *Child Abuse and Neglect*, 1998, no. 22, pp. 1093-1104.
19. LYONS-RUTH, K. Attachment relationships among children with aggressive behavior problems: The role of disorganized early attachment parents. In: *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1996.
20. CICCHETTI, D., ROGOSCH, F.A., & TOTH, S.L. Fostering secure attachment in infants in maltreating families through preventative interventions. In: *Development and Psychopathology*, 2006, no. 18, pp. 623-649.
21. MAIN, M. Introduction to the special section on attachment and psychopathology: 2. Overview of the field of attachment. In: *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1996, no. 64(2), pp. 237–243.